

דניאל רואה

מתוך: הרצאה שנתנה בג'יאפ בתאריך 4/3/23*

ואם אכן, "האלמנט של הציוויליזציה" שפרויד מחפש בעבודתו הגדולה אי נחת בתרבות, אינה אלא סימפטום? האין זה ההימור שאנו מבחינים בו כאשר לאקאן מצהיר בשלישית ש"זו הֶלְשֹׁן שמתרבת את ההתענגות"?

הקדמה: תימה של פרויד

בחרתי לדבר אליכם, דרך הטקסט הגדול של פרויד משנת 1929 "אי נחת בתרבות" (Das Unbehagen in der Kultur) עם מבט על הטקסט של לאקאן שכיוון אותי בהצגת הנושא של הכנס הבא, השלישית (1974). כדי לגשת אל גוף העניין, מה שפרויד עושה כאן הוא להציב את הפסיכואנליזה, שהיא התנסות אינדידואלית, במבחן ההגינות הפועלים בתהליך של ציוויליזציה, המכוננים את הקשר החברתי: "מה קושר את בני האדם בינם לבין עצמם?" ו"מה מאיים על קשרים אלה?".

אבל זו גם שאלה של הצבה של הגינות משותפים או שהופכים משותפים במבחן של הגילויים של הפסיכואנליזה, ובמיוחד במסה זו - מושג הסופר אגו. הרעיון שלי הוא שהטקסט הזה ממשיג את מה שאנו יכולים לכוונת "המצב של משבר מתמיד" לפי "נושא" מרכזי. הנושא הזה הודגש בבהירות רבה על ידי ז'א.מילר בקוראו את לאקאן שקרא את פרויד: האחר של הציוויליזציה מוצג כתובע מכל הוויה מדברת ויתור על ההתענגות "הישירה והמיידי" (זמן 1), הוויתור הזה נמדד בגוף השלם, ב"לטרות בשר" (זמן 2), וחלק זה, החלק של התענגות שוויתרו עליה, שנלקח מהגוף של התענגות אחת, בא להזין יותר ויתור את האחר הגדול הזה, שמקבל את השם סופר אגו, ערכאה "מגונה וזללנית" (זמן 3) ההופכת יותר ויותר "חמדנית" ודורשת יותר ויותר הקרבות (זמן 4 שהוא גם זמן 1), את זה מכנה לאקאן בסמינר VII, על האתיקה, "הפרדוקס של הסופר אגו".

פרדוקס המצביע על כך שערכאה המכונה "מכניסה לציוויליזציה (civilisatrice)", המוצגת כסמכות אוסרת, או לפחות מגבילה, קמה כשהיא להוטה להתענג מהגוף, שהציווי שלה ביסודו הוא ציווי להתענג. זה מה שמאפשר לחשוב על התופעה המוזרה הזאת שפרויד מכנה "הרגש הלא מודע של האשמה", שגילה אצל הניורוטים, רגש שלא נמצא בהלימה עם הפגמים המוסריים של הסובייקט, וכל כך נוכח ביחס לחינוך של הילד שהיה יותר מתירני מאשר סמכותי. יש כאן תפקוד מאוד מוזר שכולל את בקשת הסליחה על הפשע מזה שתבע (ציווי?) להשלים אותו, פרדוקס שעושה את הפשע לבלתי נסלח; אנו חושבים כאן על הקורבן של אברהם.

ההתנסות האנליטית, על פי הפרספקטיבה של ההוראה האחרונה של לאקאן, מזמינה אותנו להתחשב בכך שאין ויתור על ההתענגות, משום שההתענגות היא כאן, נוכחת, בצורתה השונת. אין, אם כך, פשע, אבל יש את האפשרות של הסובייקט לתפוס עמדה: או להציע את פיסות התענגות אלה כקורבן לאחר, שתהיה זו אשמתו לא להימצא במקום זה, או לפחות להכיר בנוכחותה של התענגות זו, במצב לא טבעי, במצב של גרוטאות, של חלקים מופרדים (pièces "détachées"), שאיתם אפשרי להתקין התנהגות "ברת תוקף". הסירוס, הוא תפיסת העמדה שמשנה את הסובייקט באמצעות מובן שהוא מעתיק מהיחס לאחר, אל האחר שלו, בזכות "אופרציה-שיח" זאת, שהיא ריפוי (cure) ("מהי הוראתי"/לאקאן צרפתית עמ' 91).

באותה צורה, האחר של הכלל, האחר של הציוויליזציה, קיים כאחר למרותו הוא סר, רק מתוך רצון לקיים אותו ככזה. (הקונספירציה, אבל אנו כולנו קונספירטיביים מרצון). כך שהאחר הזה לא קיים: אין אחר שמייסד את הקשרים של בני האדם בינם לבין עצמם, אין אחר שמגן מפני מה שמאיים על הקשרים האלה. ההוכחה היא שמדובר בלהמציא אותו "באופן פוליטי" (על כל מה שמאיים) בכל רגע: האחר של הציוויליזציה, זה כמו אנליזה, זאת "אופרציה-שיח". לשים לב לקיומה של ההתענגות ולהיעדר קיומו של האחר, משמעותה למעשה היא שחרור האיווי מכבליו, מכלא הפנטזמה שלו והעמדה במבחן של "יחסי בני האדם בינם לבין עצמם".

אולם בהתנסות זו שוכן גם החסרון באחר של המסמן: לדחוף לעבר האוניברסלי! כי "היחסים של בני האדם בינם לבין עצמם", זה לא קיים, מה שקיים, אלה "היחסים בין גברים ונשים" ומכאן, אי הנחת מתבהרת מחדש. זה כבר לא אי הנחת בתרבות במובן של: "תראו כמה העולם מתנהל גרוע", הכוחות של המוות תמיד מוכנים לרסק את כוחות

החיים, וזה הפספוס לעומת זאת, האין-יחס בלב ליבה של התרבות: "זה חולם, זה מפספס, זה צוחק". ("מהי הוראתי"/לאקאן צרפתית עמ' 99-100)

פרק I - עולם בשלל צבעים (מולטי-קולור)*

פרויד פותח את קו החשיבה שלו עם ההערה הבאה: בהכרזו על העובדה שבני האדם אינם רואים את הערכים האמיתיים "אנו מסתכנים בשיכחת הססגוניות רבת הצבעים של העולם האנושי וחיי הנפש שלו". מבין צבעי העולם שלו, מתקיים אחד אשר מפתיע את פרויד והוא מקדיש לו תשומת לב מרובה. גוון זה מקורו בחברו הסופר הצרפתי רומאן רולאן, הומניסט גדול מראשית המאה הקודמת, אשר מתאר באמצעות המונח "רגש אוקייאני" הלוכד כאינטואיציה את ממד האינסוף, ממד היעדר הגבול. בעודו מביע את חוסר ההבנה שלו לגבי תחושה שכזאת, פרויד בוחן בדקדקנות את ייצוגיה ועורך לה אנליזה במונחים מטה-פסיכולוגיים. זאת אנליזה יוצאת דופן שנפתחת בציטוט של מחזאי גרמני (גראבה) אשר מעמיד אותנו על המשמר: "אכן, אנו לא ניפול מחוץ לעולם. אם אנו נמצאים שם-זה פעם אחת ולתמיד". ("אי נחת בתרבות" עמ' 45 מצרפתית)

פרויד מתחיל מהאגו: עבור הפרט הבוגר, האגו שלו, בכלל זאת חיי הנפשיים, נדמה כהויה של גבול עם העולם החיצון; אולם מצד שני, יודעים אנו שקיימים מצבים בהם גבול זה מאבד לחלוטין את יציבותו: אציב במקום הראשון את מצב ההתאהבות ומגוון מצבים פתולוגיים של בלבול. מכאן שבגבול זה מהווה פיתוי, הוא כלל וכלל אינו אטום, וזה, אומר פרויד, נובע מ"פגם" באני- והמועקה היא עקבה שלו (של פגם זה). פגם זה יסודו בכך שבחיי בן האנוש, הכל נשמר, דבר ממה שהתרחש אינו נעלם, הכל אקטואלי, גם אם מנגד, חלק מהחיים הנפשיים נראים כפועל יוצא של התפתחות. "במקור, האגו מכיל הכל, כאשר בהמשך לכך הוא מפנה, מסלק לעולם חיצוני" ("אי נחת בתרבות עמ' 49 בצרפתית). הפרטיקולריות של עולם חיצון זה, שהוא מורכב מאקסיטציות פנימיות מרובות ובלתי נעימות אשר נדחות. אגו ראשוני זה (Lust-Ich) המחזיק בתוכו אחר גדול בעל עוצמה (contenant en puissance l'Autre) משמש עבור פרויד כהשערה יחידה שהוא יכול להעלות בכדי למצוא מקום לרגש "אוקייאני" זה, בעודו מתקשה לקבל שרגש זה יכול להוות את "המקור לצרכים הדתיים". באשר לצורך זה, פרויד מעדיף לומר: "אין צורך שיש לו עוצמה רבה יותר מאשר הצורך בהגנה אבהית". ("אי נחת התרבות", עמ' 56 מצרפתית).

אם כך, פרויד לבטח מגלה מחדש את מה שייסודי עבורו, אולם כבדרך אגב, הוא ניגש לדבר מה מן הסדר של ההתענגות האחת, אשר תמיד מצויה בעודף בממשי ואשר מנכיחה את עצמה אצל הסובייקט המדבר ובציוויליזציה כפגם, ככשל מהותי. הרי לכם הסימפטום, אותו שבר מבני בליבת החיים הנפשיים ומהלך הציוויליזציה: אבדן זה של התענגות, של ליבידו, הזורם לעבר העולם החיצון ואשר מהווה עבור כל אחד ואחת את הגוון הייחודי שלו ועבור הקולקטיבי, את האופי הססגוני (מולטי קולור), אותה קשת בענן - שלא כזהויות המגוונות, הנוטות לפקוק את הפגם, או את הסדק הזה. הנה נציין כבר בנקודה זו את שתי הדרכים אותן פותח פרויד: מצד אחד-אבדן של התענגות בתהליך הפרדה שעליו להיות אפקטיבי כאן ועכשיו; מצד שני, ויתור על התענגות שנועד לקיים את האב של האהבה אולם, הסופר אגו הוא זה שעתיד לקצור את הפירות.

פרק II - ה-"מעבר לעקרון ההנאה" מיושם בשדה חברתי

אנו יוצאים לחקירה על עקרון האושר ומגיעים ל: "כל העולם דלירנטי". כמו עם פרויד: "מעבר לעקרון ההנאה" מצא את ההתענגות (J) תחת הצורה של החזרה של טראומה, כך ימצא - מעבר לעקרון האושר, שנראה כמו המטרה המוצהרת של תהליך הציוויליזציה, את ההתענגות. האושר, כמגננה בפני התענגות זו, יופיע אם כך כמו מימוש של תוכנית ההתענגות, באמצעים אחרים.

מפתיע ומעניין לראות שהוא מתחיל חקירה זו דרך ביקורת על דת האב. זה לא מחזיק יותר, לא יותר מהאמנות והמדע, כדי להעניק את "הערך לחיים". הערך של החיים זה הערך של ההתענגות. למול זה, האידיאליזם של הדת כמו גם המטריאליזם של המדע, מתעלמים מהערך של ההתענגות (J) של החיים, ומהעובדה שמטרת החיים נקבעת על פי עקרון ההנאה. מכאן ההצהרה של פרויד: אם זאת "התוכנית של עקרון האושר" שהיא מטרת החיים, צריך להסכים על כך שזה לא עובד, וזה יותר האומללות והסבל שנמצאים בקדמת הבמה!.

ופרויד בוחן כאן בפרוטרוט את כל הדרכים העיקריות להימנע מיותר מדי סבל: מיקומים חדשים של הליבידו, נסיונות לאלף את הדחף, סובלימציה, כולן דרכים מעניינות אבל ש"לא מטלטלות את הווייתנו הגופנית". ("אי נחת בתרבות" עמ' 67 מצרפתית).

הוא הולך לזהות שתי תשובות הרבה יותר מספקות כדי לענות לתוכנית של עקרון ההנאה:

* הרעלים שמציעים תחליף לא מוצלח עבור סיפוק מידי ועצמאות אל מול העולם החיצון: "יחידים ועמים סיפקו בכלכלה הליבידינלית שלהם עמדה קבועה ביחס לפעולה של הסמים" (עמ' 67) ההתמכרות היא חלק מהתוכנית של הציוויליזציה;

* הפתרון מן הסוג "הפרנואידי", שמשמש בחלק זה של עצמנו הכלול בתוך ה"עולם" כפי שדחינו אותו. "כל אחד מאתנו מתנהג קצת כמו הפרנואידי כאשר הוא מתקן, דרך יצירה של האיווי שלו, ממד לא נעים של העולם ובאינקורפורציה בממשי את החזון הדלירנטי הזה." (עמ' 72) היום, דבר זה מכונה, קונספירציה ("דליריום של המון" עבור פרויד).

אם פרויד מוצא בשני "פתרונות" אלה עדות לכישלון של תוכנית האושר, הוא מציין שהם קיימים כדי "להפחיד את האינטליגנציה". (עמ' 77) הראשון, לצמצם בכוח את הסובייקט לגופו החי, האחר, באינקורפורציה לתוך דליריום של המון. וזה מאפשר לו לזהות את הסיבה לכשל הזה, לא בסידור הגרוע של העולם או ברשעותו של האחר, אלא "בדרישה של הדחף לסיפוק".

פרק III - בחיפוש אחר אלמנט של ציוויליזציה

"אנו לא מבינים למה הסיפורים שיצרנו לא מהווים הגנה ויתרון, אלא להיפך, מהווים מקור לסבל ולהפרעה", מדוע זאת שמוצגת כמו הציוויליזציה שלנו, היא המקור למצוקה שלנו? (עמ' 80) פרויד מעמיד פנים שהוא מופתע, הוא מדגיש את הרווחים שהושגו באמצעות המדע והטכנולוגיה "האדם נעשה מעין אלוהים-פרוטזה" (עמ' 87) ואלה הושגו על ידי דרישות הציוויליזציה "יופי, ניקיון וסדר". פרויד אומר כאן, כי בבסיס היא מיוסדת על התועלת מהכנסה לתפקוד של האובייקטים הדחפיים, וזאת דרך אחת שלאקאן יפתח, במידה והיא תואמת את המצב הנוכחי של הציוויליזציה, המבוססת על המועיל ועל האובייקט, וכתוצאה מכך האדם שגדל והטירוף הניהולי החל על כל הפונקציות החברתיות. אבל התנועה הגדולה, המווסתת על ידי התועלת ועקרון ההנאה, משאירה את האדם בחוסר סיפוק, איך להבין את העובדה שהדרך של האובייקט, הבאה ממקור דחפי, מזינה את מכונת חוסר הסיפוק?

פרויד מעתיק אם כך את השאלה: צריך להתעניין ביחסים החברתיים כדי למקם את "האלמנט של הציוויליזציה" ("אי נחת בתרבות" בעמ' 92 מצרפתית). אלמנט של ציוויליזציה, זהו תרגיל של שלטון של קהילה אל מול השלטון של כל אחד ואחד, זה "החוק" כפי שהוא מאפשר להתנגד למה שמוגדר ברגע-הזה כ"אלימות". "זהו צעד מכריע של הציוויליזציה" עבור פרויד, זוהי החלפת השלטון של היחיד בשלטון הקהילה. אבל הרגע הזה הוא בלתי נפרד מאמירה, שבה החוק אומר צדק, כלומר מה שתקף לכולם, זה הרגע שבו החוק הפך להיות צודק במובן ש"כולם תורמים על ידי הקרבת חלק מהדחפים שלהם", "חוץ מאלה שאינם כשירים לחיי קהילה"! זה רגע מכונן משום שהוא מייסד את האומר (le dire) בתור רכוש הכלל - הרכוש היחיד שהוא "רכושה של הציוויליזציה". זה הדבר שלאקאן ידגיש בכתיבה של נוסחאות הסקסואציה. קהילה מיוסדת על חוק רק כאשר ישנו אחד שהוא יוצא מן הכלל ביחס למה שחוק זה אומר. אבל יש לשמוע זאת כיוצא מן הכלל מסדר זהה, שמכריז על עצמו בצורה מגולמת. כן אבל על ידי מי? על ידי כל אחד, מפני שהנוכחות של ההתענגות מגדירה את העובדה שכל אחד "לא מתאים לחיי קהילה". פרויד בוחר כאן להדגיש את הממד של הקונפליקט: "החופש של היחיד הוא לא רכוש של כלל הציוויליזציה" (השפה), והוא מסכם ש"החלק הטוב של המאבק של האנושות התגבש סביב המשימה של למצוא פשרה יעילה", והוא מציב את השאלה: האם "פשרה זו יכולה לתת צורה כלשהי לציוויליזציה" או "שהקונפליקט הוא בלתי נמנע?".

בנקודה זו אנו רגישים באופן מיוחד למונח הזה "פשרה" שיחותם עלי העובדה שפרויד ממקם בקונפליקט הזה, רגע של משבר זהות, במקום שתופס הסימפטום בכלכלת היחיד, ואנו מבינים מדוע לאקאן בטלוויזיה מצביע על כך שאפשר להחליף את המונח "אי נחת" ב"סימפטום". אנו כאן בלב הבעיה, בכל הממדים האקטואליים: האם התהליך של יצירת ציוויליזציה, כלומר, יצירת קהילה אנושית, משמעו לייבא אל לב הקהילה הזו את הקונפליקט המתמיד, את המשבר המתמיד, בין אם יתקיים בעוצמה נמוכה, או שיתפוס צורה של התנגשויות אלימות? או שמא לקשור יחד את הכוחות הקיימים זה לעשות סימפטום? ואם כך המשמעות לכך היא שהמשבר הוא בו זמנית גם הבעיה וגם פתרונה?

פרק IV : השיטה הפרוידיאנית: לחפש בשפה את הסימנים של הציוויליזציה

על מנת להשיב לשאלה זו, עלינו להיות קשובים לעובדה שכדי להגיע לכך ששאלה זו תוצג באופן זה, היה על פרויד לעשות שימוש בשיטה השאלה מתוך ההתנסות האנליטית: "בכדי ללקט את התווים המאפיינים את הציוויליזציה, עלינו להניח לעצמינו להיות מונחים על ידי השימוש, או כפי שנהוג לומר, על ידי התחושה של השפה, משוכנעים שנוכל באופן הזה לקחת בחשבון את האינטואיציות המוסיפות להתנגד לביטוי במונחים מופשטים". (עמ' 85 "אי נחת בתרבות" מצרפתית) זה המקום שבו פרויד מוצא תכונות דיסקורסיביות שבתוכן הוא מבחין בין:

- מצד אחד, "הקדמה הודות למדע", ו"היפוי, הניקיון, הסדר", מה שכיניתי נתיב האובייקט, החזרה למרחב החברתי של חלק שניטל מתוך משטר הדחפים, באמצעות מסמנים המתפקדים כתווים אונאריים, כשהם ספוגים בהתענגות דיחפית שהופרדה. מדובר אפוא בשאלה אם הללו מתפקדים כהתענגויות עודפות, כלומר פוגמים בשלמות האחר הגדול, מחוררים אותו, מטילים בו חסר, מותירים אותו נטול ערבות, או שמא יאכילו אחר גדול זה בכדי להזין את הסופר אגו;

- מצד השני, " חוק וצדק" המכוננים מערך מוסדר של הסדר הסמלי.

הנה כי כן, שתי קריאות אפשריות של אי הנחת:

- או שמדובר בקונפליקט מהסוג של ארוס נגד תנאטוס או ממשי מול סמלי, שני כוחות בלתי ניתנים לפיוס, כאשר כוחו של האחד מבקש לרסק את האחר. מכאן שיש למצוא "פשרה דיפלומטית";

- או שמדובר בקשר משולש בין סמלי המצומצם ל-"ציוויים הנוגעים לאיך לעשות", לממשי המוותר על התענגות שלו בהותירו כמה גדילים, ולקונסיסטנטיות גופנית שבה מגולמים תווים דיסקורסיביים שעברו אידאליזציה במידה גדולה או פחותה; מכאן תעלה הסוגיה של "פשרה סימפטומטית" הקושרת את אלו השלושה.

שתי דוגמאות: "משבר ההתבגרות", תו אונארי "המגולם" בדמיוני של הגופים הנוכחים, הורים ומתבגרים, המשיימים את הממשי של התענגות "מוגברת", המתווספת וחוברת לגופו של המתבגר, ואשר פוקדת על ציווי השימוש של האובייקטים של קהילתו. "הזכות להפלה".

נקודה אחרונה הראויה לתשומת לבנו נמצאת בעמ' 96-97 ("אי נחת בתרבות" מצרפתית), גורל הדחפים, סוגיה ההופכת כאן למרכזית, ככל ש"בלתי אפשרי שלא לראות עד איזה שיעור הציוויליזציה בנויה על גבי ה- Versagung (תסכול) של הדחפים ועד איזה שיעור היא מציבה כהנחה מוקדמת את אי הסיפוק (דיכוי, הדחקה ומה עוד?) של הדחפים העוצמתיים.

ה- Kulturversagung הזה מושל על התחום עצום הממדים של היחסים החברתיים של בני האנוש, ואנו כבר יודעים שבכל אלו נעוצה הסיבה לעיונותם, שכל הציוויליזציות נאלצו להיאבק כנגדה". פרויד מוסיף: "לא קל להבין כיצד לעשות בכדי שאפשר יהיה לשלול סיפוקו של דחף. זה רחוק מלהיות עניין של מה בכך: אם אין מפצים על כך בכלכלת (ההתענגויות), יש לצפות להפרעות חמורות".

האחר הגדול של הציוויליזציה מבטיח הבטחות שאינן יכול לקיימן, הוא אינו יכול להתערב בשום אופן במה שהינו מעבר לתכנית של ההנאה, של האושר, אי הנחת ואי הסיפוק כלולים בתכנית; אולם זה המקום שבו עליך לחפש, שבו צריך להעז אם רוצים למצוא מוצא "בעל תוקף"! זה מה שפרויד הולך לעשות, אנו נתעכב בנקודה זו מאחר שהיא מהווה צומת דרכים!

פרק V : למצוא פאס

פרויד

ימקם את הנקודה הראשונית של בחינת האיחוד המשפחתי agrégation familiale סביב הזוג המיני, ובאופן בסיסי המהומה תמיד שם, ולכן תמיד נוכחת, בצורה של "אהבה מינית", שתהיה הסיבה לקונפליקט בין המשפחה ושאר הקהילה.

אבל בסוף, האם זה לא תמיד סביב החיים המיניים - שמתחולל הדיכוי? ופרויד מעיר: "אין זו רק התרבות, אלא משהו בפונקציה המינית שמונע מאיתנו את הסיפוק המלא" (עמ' 109). אבל למה החברה פועלת בכוח כזה להגבלת החיים המיניים? התשובה: כדי שהליבידו ישמש לקיום של קשרים אחרים, שמאפשרים איחוד יותר חזק של קבוצות חברתיות! החלפת האהבה המינית באהבת הרע, אהבה לאוניברסלי, הנה הציווי המזויר של הציוויליזציה, וזו הביקורת הנחרצת של פרויד על הציווי הנוצרי (ואהבת לרעך כמוך) ! לאקאן מעיר על הקטע הזה במיוחד בסמינר 7, האתיקה, והוא טוען שאם פרויד מסתייג מהציווי המוגזם הזה, זה אומר בעיקרו: לא להכיר את ההתענגות הרעה

שנמצאת בלב הרע הזה כמו אצל אותו "אני-עצמי" - האם זה לא מסמן ה"תוקפנות", שמפרק את הקשרים שהארוס מנסה לקבוע?

לאקאן מגן באתיקה על כך שאהבת הרע היא דרך מוצא אפשרית ככל שהיא נפתחת לקיומה של אכזריות בלבו של האחר, שהיא האכזריות שלי, אשר יוצרת את האחרות שלו ואת האחרות שלי, כמו גם את האחרות בלב האחר. זוהי דרך מוצא במידה והיא מדגימה שהפנמת החוק, הסופר אגו, אין לו שום עניין עם החוק: החוק זהו תהליך של ציוויליזציה המנסה לתרגם בצורה הכי מדויקת את החלק של ההתענגות המסורסת שכבר מסתובבת ברגע מסוים בשיח של הזמן הנוכחי; הסופר אגו הוא תוצר של התפרקות של ההתענגות, כמו גם של הדחקה, של איסור עליה, של סירוב; הוא הופך שותף, שאתו הסובייקט נקשר ב"קשר אירוטי" ("אי נחת בתרבות" פרק 8 עמ' 159 מצרפתית). זה מסמן שברגע שמשבר מתפרץ, הסובייקט מתענג מהמשבר, או נכון יותר, שהמשבר הוא המקום של ההתענגות בקשר של הסובייקט עם האחר שלו. אם כך עולה אצל פרויד הרעיון ש"מאבק בין היחיד והחברה" תופס מקום בלבו של כל אחד; זאת לא ההתנגדות הבלתי ניתנת לגישור בין דחף החיים לדחף המוות - שהוא בא לתאר - אלא שיש עסקאות אפשריות ב"ניהול סכסוכי הליבידו" האלה, (עמ' 165-166), ובנימה של תקווה הוא מצוין, שאותה דיפלומטיה ליבידינלית תוכל לפעול בעתיד של הציוויליזציה.

לאקאן

בהרצאתו "השלישית" לאקאן מעלה אפשרות שפרויד הפעיל "שינוי בציווי האלוהי". ("השלישית", עמ' 29 בצרפתית). הרע הוא לא הדומה, והאדם, למרות הכל, יותר קרוב בהווייתו לעצמו מאשר ל(בן) דמותו. "אלוהים צריך לדעת מה שהוא אומר ושיש עבור כל אחד דבר מה שהוא אוהב אפילו יותר מאשר את (בן) דמותו". והוא הולך למקם את הדבר הזה קצת רחוק יותר בעקביות של ה"זה מתענג" שקושרת את הדמיון, הסמלי והממשי ("השלישית" עמ' 35). נחזור אם כך לצומת בה ממוקם המשפט של פרויד "לא קל להבין כיצד יש לעשות כדי שאפשר יהיה למנוע סיפוק של דחף". אכן, בדיוק, אי אפשר להבין זאת מפני שבלתי אפשרי למנוע מדחף את הסיפוק שלו! הדחף מסתפק כאשר ישיג את מטרתו, מסמן את המטרה, ושזו תירשם באומץ שמייצר סימן. זה עקרוני מפני שבצורה זו אובייקט הדחף מתנתק והופך לאובייקט (a) סיבת האיווי. "ההתענגות הזאת, היא השפה שמתרבתת אותו", איך? "היא מעבירה אותו למצב המפותח שלו, זה שממנו הגוף מתענג על האובייקטים" שיהיו באותה מידה גרעינים מפותחים של ההתענגות" (עמ' 26).

זה הפאס של לאקאן, שהוא מוצא בהסתמכו על פרויד ואשר מאפשר לנו לגשת לאתגרי הזמן הנוכחי. ההתענגות אינה עוד רשומה כאיסור, כי אם כתכתיב: "התענגו!".

בנקודה זו היא אינה עוד רק בלב הסובייקט, מה שלאקאן מכנה "בועית" (vacuole), היא היגרה באופן טופולוגי, היא עוטפת את הגוף המדבר, ומכניסה אותו תחת כנפה. הסופר-אגו של הציוויליזציה שפרויד יכול היה לומר לגביו שהאתיקה שלו מיוצגת בצורה מושלמת בציווי הנוצרי "ואהבת לרעך כמוך", שינה את צורתו בהלימה עם הצו של קאנט עם סאד: "התענג על גופך ועל גופו של האחר כשם שאתה מתענג על האובייקטים שהמדע והטכנולוגיה מעמידים לרשותך!".

זו האתיקה המודרנית, המוסדרת ביחס לאובייקטים של השוק. האתיקה עבור פרויד ממוקמת ברמה העליונה של דרישות הסופר-אגו בציוויליזציה ככל שהוא פעיל ביחסים שבין בני האדם. "האתיקה פונה לנקודה שבה ניתן להבחין שמדובר בפצע הרגיש ביותר, הכואב ביותר בכל ציוויליזציה. מכאן שיש לראות באתיקה ניסיון ריפוי". אם כן, הבחירה שלנו היא בדרך הסימפטומטית: יש לזהות את הנקודות בציוויליזציה שלנו או בקולקטיב מסוים, נקודות שמהוות את הפצע המכאיב ביותר או המסב התענגות רבה ביותר, באופן המתייחס אליהן כאל סימפטומים. כך למשל, השימוש בנייד עם המשפחה והקולג', ה"ביו-" בכל מקום, המיינדפולנס, התנועה של הטראנס, הקונספירציה - הרי לנו המייצגים הייצוגיים של האתיקה המודרנית, כלומר, אלו הם סימפטומים הנוגעים לנקודה הכואבת ביותר בציוויליזציה שלנו, סימפטומים של אי-נחת, ובה בעת התרפויטיקה שלהם.

---

* כל הסימוכין המוצגים בסוגריים הינם מספרי עמודים מציטוטים שנלקחו מהתרגום לצרפתית מתוך: "אי נחת בתרבות"/ז. פרויד. "השלישית"/ז. לאקאן

תרגום: ג'ינה באומן, נעמי ברות הרפז ושרה סטורה

קריאה נוספת ועריכה: נעה גפן, חמוטל שפירא

במהלך ההרצאה שניתנה במסגרת ערב הג'יאפ לקחה חלק בתרגום גם ליליאנה זינגר

